

MESAJUL DE PESAH 5731

ADRESAT DE EMINENȚA SA D. ȘEF RABIN
DR. MOSES ROSEN CREDINCIOȘILOR
MOZAICI DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Iubiții mei,

Răsuna-vor iarăși cîntecele străvechi Hagada, cîntecele ce slăvesc libertatea. În noaptea aceasta, vă veți strînge din nou, voi și copiii voștri, în jurul meselor de Seder, iar fiecare din voi va redeveni un cîntăreț al mării noastre epopei, un bard al existenței noastre multimilenare.

În noaptea aceasta cînta-vom slava Celui care ne-a scos din robie la libertate, din jale la bucurie, din doliu adînc la frumoasă sărbătoare, din beznă cumplită spre lumina cea strălucitoare. E un cîntec vechi de mai bine de trei mii de ani și totuși rămîne mereu nou. Într-însul răsună dorurile împălaților care tinneau mereu către împlinirea mărețului ideal al libertății umane.

Accentele sale, e adevărat, nu sînt numai vesele; străbat prin ele ecouri de suspine, freacă de dureri. Sărbătoarea aceasta se numește PESAH pentru că

על שום שפסח הקדוש ברור הוא על בתי אבותינו במצרים ואת כחני הציל
„În noaptea aceasta pusah, a sărit moartea peste casele străbunilor noștri și cruțate au fost de piere (Exodus cap. XII 27). Nu este, însă, cu puțință să uităm că de atunci, de nenumărate ori nu s-a mai repetat minunea iar căminele noastre n-au mai fost oculte de ingerul morții și din milioane de case evreiești n-au rămas decît cutremurătoarele vestigii, ce le pomenim în Hagada : „Singe, foc și înălțare de fum”. דם ואש ומטרות עשן.

HAD GADIA, chiar și notele zgloabii ale poveștii vechi a iedului ne evocă, în realitate, o tragedie de destinație tragedia unui ied care trebuie mereu să înfrunte colți și ghiare, flăcări și potop, primejdii fără număr, dușmani feluriti, care îmbracă diferite haine, care folosesc argumente deosebite, dar care toți au vrut să-l sfîșie, să-l nimicească. Pretextele invocate de fiecare dintre ei deveneau ridicole dacă le supuneai filtrului unei elementare logici; ele se contraziceau, se băteau cap în cap, însă aveau drept factor comun o singură mare și de neiertată vină ce o purta bietul ied, aceea că în pofida tuturor forțelor dezlănțuite împotriva-i, el totuși continua să trăiască și, cei mai teribili, îndrăzneau chiar să-și aperse dreptul la viață!

Și totuși... Pînă la urmă, dominantă rămîn tot accentele de veselie. După ce instinctele s-au dezlănțuit, ajungem în „căutarea iedului” și la momentul final cînd ואתא הקדוש ברור הוא ושמח למלאך המות „Veni-va D-zeu și nimici-va pe ingerul morții”. E prea puternic orezul nostru în victoria forțelor păcii, ale binelui și adevărului, pentru ca să ne îndoim o clipă că veni-va vremea cînd ingerul morții nu-și va mai putea întinde negrele-i aripi deasupra popoarelor, cînd lumea aceasta va fi o lume în care fiecare va avea dreptul la viață, cei mari ca și cei mici, cei puternici ca și cei slabi. Pe aceste temeuri se află dreapta orînduire din scumpa noastră patrie, Republica Socialistă România, temeuri izvorite din principii de înaltă etică și înțelept umanism.

Trăim într-un Seder, o orînduire a dreptății, în care nu mai sînt posibile nici un fel de discriminări rasiale, naționale sau religioase. Ne bucurăm de deplinătatea drepturilor cetățenești și de desăvîrșită libertate religioasă. Pe mesele noastre de Seder azima rituală, carnea rituală, vinul ritual stau măturie a sprijinului ce-l căpătăm spre a ne împlini tradiția; sinagogile noastre, învestmîntate în stranie sărbătorești, cursurile de talmud-tora, restaurantele rituale, acțiunea de ajutorare a celor bătrîni și bolnavi, toate acestea și multe altele grăiesc despre această etică, despre acest umanism.

În același timp țara noastră și-a căpătat un prestigiu internațional din cele mai înalte, pentru că ea stă nedîrînd în apărarea dreptului la viață, a independenței și a suveranității tuturor statelor, mari sau mici, pentru coexistența pașnică, pentru o lume în care și „iedul să poată trăi”, chiar dacă mai umblă printre-însa lupii, o lume în care „ingerul morții nucleare” să fie definitiv stîrpit, pentru o lume a păcii.

(Continuare în pag. V-a)

Eterna Hagada

De 2500 de ani se citește Hagada de credințioșii noștri și — ciudat lucru — ea rămîne veșnic actuală; fiecare generație se regăsește povestirile ei.

Se pare că, încă din perioada primului templu, se consacra prima seară de Pesah povestirii exodului. Membrii Sinagogii mari sînt însă aceia care — pilimii — fixează schematic textele care trebuiesc rostite ou ocazia jertfei de Pesah. Ele explică mai cu seamă elementele specifice ale sărbătorii și se adresează în primul rînd copiilor.

În timpul celui de al II-lea templu se adaugă o serie de tălmăciri ale savanților la exod și la diversele obiceiuri specifice sărbătorii de Pesah. După dărîmarea templului se adaugă o toast introductiv, redactat în limba aramaică vorbită în exil și alte cîteva comentarii. Talmudul cunoaște de acum Hagada în forma pe care o avem noi acum în ceea ce privește prima ei parte. Pantea a doua, cea de după masă, este adăugată în evul mediu, cînd Hagada capătă forma ei fixă, definitivă, de azi.

Sederul trebuie să fie cît mai solemn. Pe masă se pregătește o serie de obiecte aranjate într-o ordine anumită. Trei mafoț suprapuse se acoperă cu un șervet alb. Pe șervet se pune o farfurie ou o bucată de carne friptă, alta cu un ou, alta cu un amestec neobișnuit : mere, nuci, vin și cuișoare; un paharel se umple cu apă sărată. Copilul le vede pe toate și întreabă. Curiozitatea copiilor odată stîmțită, tatăl se achită de porunca biblică : „Povestește copilului tău în acea zi, spunînd : iată ce mi-a făcut D-zeu mie cînd m-a scos din Mîștraim”...

Într-adevăr, toate aceste obiecte simbolizează capitole lungi și variate de istorie. Cele trei mafoț reprezintă poporul evreu : Cohanimii (preoții), Leviimii (fiii tribului Levi, slujbașii sanctuarului) și Israelimii — poporul însuși. Ei poartă în spinare farfuria cu rădăcini amare : sclavia. Amestecul de nuci, mere, vin și mirodenii ne amintește prin culoarea lui, lăutul frîmțat de strămoșii noștri pentru construcțiile grele de odinioară. Apa sărată simbolizează lacrimile mamei vărsate în urma miilor de prunci înne-

Ilustrație la o Hagada din secolul al XIV-lea, păstrată la British Museum din Londra.

cați în Nil. Carnea friptă ne reamintește jertfa pascală care era consumată la Ierusalim în prima seară de Pesah; iar oul evocă amintirea altor jertfe aduse cu ocazia sărbătorii.

Prima parte din Hagada se cheamă „povestirea mîntuirii”. Ea este deschisă printr-un prolog aramaic, în care comenșii recunosc în azima de Pesah „plînea suferinței” pe care o mincrau în Mîștraim strămoșii și se declară gata s-o împartă cu toți cei lipsiți de mijloace : „Toți cei ce sînt flămînzii să vină și

Continuare în pag. IV

Sărbătoare a iubirii

Pesah este sărbătoarea iubirii lui D-zeu pentru poporul lui Israel și a iubirii acestuia pentru D-zeul său. Poate și de aceea s-a statornicit obiceiul de a se citi toamă acum Cîntarea Cîntărilor, sublimul poem de iubire al regelui Șlomo.

Alt mare bard al religiei iudaice, lehuda Halevi a arătat că aceasta se bazează pe teama respectuoasă — ira, pe iubire — ahava și pe bucurie — simha. Dacă teama, așa cum spun Scrierile sfînte, este începutul înțelepciunii, iubirea față de D-zeu este desăvîșirea religiei. Acesta este sentimentul care constituie nota dominantă a Pesahului. Any le-dodi, aparțin mult iubitului meu, spune poporul lui Israel, vealai vesukato și asupra mea se apleacă dragostea lui duloasă. Orice căutare adevărată și sinceră a lui D-zeu trebuie să ducă la dragoste. Porunca „să iubești pe Domnul, Dumnezeu tău” nu este un precept deosebit printre toate preceptele; este porunca supremă care le rezumă pe toate celelalte. Ea include și pe acela al iubirii aproapelui, căci în concepția noastră toți sîntem copii lui D-zeu.

Pe măsură ce sufletul nostru înaintează pe calea cunoașterii religioase, el înțelege mai bine revelația lui Șimon ben Iokai și a discipolilor săi din ziua cînd o voce divină a pus capăt cercetărilor lor îngrijorate, spunîndu-le : „Acum nu mai e timp pentru teamă — este timpul iubirii!”

Eliberat de robia în care zăcuse în Mîștraim, poporul lui Israel a putut pronunța aceste cuvinte cu toată convingerea în bucuria eliberării și în fiecare an familia mozaică le poate repeta cînd se strînge în jurul mesei de seder.

Învățații noștri ne-au arătat legătura ce există între iubire și cunoașterea lui D-zeu, la care trebuie să ne ducă studierea Torei. Cele două căi sînt convergente și se întîlnesc într-un punct. Dar calea iubirii poate fi considerată mai ușoară și mai naturală căci dacă nu toate mințile sînt la fel de capabile de

a se ridica la cunoașterea adevărului, în schimb toate inimile sînt capabile să iubească.

Totuși, pe calea iubirii sufletul poate întîlni obstacole. Există într-adevăr o treaptă inferioară a iubirii față de D-zeu, cînd credinciosul, legat în mod exclusiv de idealul său religios, este înclinat spre fanatism. În acest stadiu s-ar părea că fiecare pătîrică a iubirii lui pentru D-zeu implică o anumită aprehensiune față de acei care profesază o altă credință decât a lui. Dar în această formă este vorba de o dragoste de calitate inferioară.

După miraculoasa sa eliberare, tentația era mare pentru poporul lui Israel de a crede că el ar fi obiectul unei dragoste unice a D-zeului său. Împotriva acestei greșeli Tora l-a pus în gardă, recomandîndu-i să iubească pe străin ca pe sine însuși. Iar în Midraș se spune că atunci cînd ingerii au vrut să întoneze imnuri de slavă în momentul cînd umăritorii erau înghițiți de valurile Mării Roșii, D-zeu i-a silît să tacă spunîndu-le : „Fap-turi create de mine pier și voi vreți să cîntați?”

Așadar, spiritul Pesahului este iubire, bună-tate universală.

Fără îndoială, iubirea față de D-zeu trebuie să fie totală și într-un anumit sens, absolută. „Cu toată inima, cu tot sufletul, cu toată puterea”. Numai că această exclusivitate, departe de a suprima simpatia și înțelegerea pentru manifestările de iubire față de D-zeu ale altor popoare, ale altor religii, dimpotrivă le dă posibilitatea de a exista, le dezvoltă și le permite să se realizeze. Sufletul înțelege atunci că există mai multe porți prin care se poate pătrunde în sanctuarul iubirii față de D-zeu și nu poate resimți decît respect pentru acei care pătrund pe altă poartă. Cînd adevărata dragoste față de D-zeu pătrunde în suflet, orice fanatism devine imposibil, iar religia nu mai respiră decît bună-tate și fraternitate!

MESAJUL DE PESAH 5731

(Urmare din pag. 1-a).

Cîntați, decii, iubiti frați și surori, cîntați în noaptea aceasta cîntecul libertății și al păcii! Preamăriți pe D-zeu, cel plin de îndurare, pentru minunile săvîrșite cu noi și pentru cele care vor mai veni. Hag Heaviv, sărbătoarea aceasta a primăverii, a renașterii în natură să vă înmulțească puterile ca să puteți continua munca și lupta în slujba patriei și a păcii între popoare. Amen.

Cu tradiționala urare de Hag Kasher Vesameiah

Dr. MOSES ROSEN
Șef rabbin al cultului mozaic

și
Președinte al Federației Comunităților Evreiești (M)
din Republica Socialistă România

Femeia în povestirea exodului

„Drept răsplătă pentru cîntea femeilor din acea generație au fost salvați evreii în vechime”. Așa spune Talmudul în tratatul Sota, pag. 11-a, căci femeile erau mai atîșe de groaznică opresiune a stăpînirii. Alături de bărbați, ele erau obligate să presteze o muncă grea, nepotrivită forțelor lor fizice. Alături de bărbați ele suferau, sub loviturile de bici ale paznicilor, toată gama de cumplite umilinte la care erau ei supuși. Dar mai mult decît bărbații suferau atunci cînd erau constrinse cu propriile lor mini să dea morții tinerele vîlștare, cărora abia le dăduseră viață. Mai mult decît bărbații suferau atunci cînd în disperarea lor căutau să-și ascundă pruncii în fața vîlștilor dîrmurii care se foloseau de toate vicisugurile pentru a-i descoperi. „În crăpăturile stîncilor, în vizuini și gropi erau ascunși sugarii, iar mamele îi păzeau cu propriul lor trup”.

Cele două moașe — ne povestește Biblia — rezistă din primul moment presiunii regești, atunci cînd li se cere să ucidă imediat la naștere toți băieții. Cu o vitejie și un spirit de sacrificiu cu totul neobișnute, două femei se opun voinței tiranului. D-zeu le plătește pentru icroajul lor. Talmudul crede că una din cele două moașe era loheved, mama lui Moșe, iar cealaltă — Miriam, sora lui. Răsplata lor a fost aceea că, din devotament s-a născut Moșe regele neîncoronat

al obștei mozaice și Aharon, primul slujbaş al casei lui D-zeu, iar David, regele poet, este — crede Talmudul — un strănepot al lui Miriam.

Miriam, sora lui Aharon și a lui Moșe, este de altfel prima persoană care poartă în Biblie titlul de „profet”. Nici Moșe și nici Aharon nu posedă acest titlu. Despre Moșe se spune numai că „nu s-a mai ridicat în Israel un profet ica el”, iar despre Aharon nu se spune nimic în această privință.

Talmudul ne povestește că Miriam s-a distins prin înțelepciunea ei încă înaintea nașterii lui Moșe. Amram, tatăl lui Moșe, decisese să se despărță de soția lui. Credea că, de vreme ce copiii trebuiesc uciși, e mai bine să se împiedice nașterea lor. Dar Miriam, fiica lui l-a oprit zicînd: „Faci o faptă mai rea căci tiranul îi omoară numai pe băieți, tu însă omori și fetele. Amram ascultă sfatul fiicei sale și nu se mai despărță de soția lui.

De atunci, Miriam profețea, zicînd: „Mama mea va naște un copil care o să-i salveze pe evrei”. Cînd se născu Moșe, casa se umplu de lumină. Amram veni la Miriam, o sărută pe frunte și-i zise: „Fata mea, iată, ți s-a împlinit profeția!” Trei luni mai tîrziu, cînd îndurerata mamă, nemaiputîndu-și păstra pruncul, îl lăscuse într-o lădiță și-i dădu drumul pe apă, veni din nou Amram la Miriam și-i zise: „Fata mea, ce s-a ales din profeția ta?”

Miriam, însă, nu putea să creadă că s-a înșelat. Și pe cînd lădița plutea pe valuri ea îi urmărea drumul de pe mal. „Spre a afla ce i se va întîmpla”. Fiica tiranului tocmai ieșise să se scalde. Copilul plîngea în lădiță, și ei, fiicei cruntului despot, i se făcu milă de acest copilăș nevinovat și i se luă cu ea în palat. Miriam fugi după ea și-i zise: „Să-ți chem o femeie ca să-ți alăpteze copilul!” și fugi acasă pentru ca să-i redea mamei îndoliate copilul pierdut.

Trei conducători buni a avut Israelul — zice Talmudul: Moșe, Aharon și Miriam. Prin meritul lui Miriam, avuseseră evreii în pustiu apă în tot timpul. „Beerahî shel Miriam” înțina lui Miriam îi însoțea pretutindeni, aducînd bucurie și îndesulare în corturile poporului-nomad. În ziua în care a murit Miriam a secat acest minunat izdar al divinității și poporul, însetat, se răzvrătî. Era în luna primăverii, în luna Nisan. A murit — ca și frații ei — prin sărutul celui de sus.

„Și după cum a fost toată viața ei neatinșă de vreun gînd necurat, tot așa, zice Talmudul, i-a rămas copul neînsulșit intact, pur și neatinș în mormîntul care i s-a săpat în pustiu.

Cîntarea cîntărilor

Tradiția a statornicit ca de Pesah să se citească în sinagogă Cîntarea Cîntărilor, turburătorul poem de iubire scris de regele Șlomo.

Redăm aici un fragment în versiunea românească a părintelui Gala Galaction.

Cîntarea Cîntărilor de Solomon făcută.

Corul către mireasă

Sărută-mă cu sărutările gurii tale, căci dezmiordările tale sînt mai plăcute decît vinul. Mirezmele tale îmbălsămează dulce și mirează revărsată este numele tău, de aceea fecioarele te iubesc.

Ia-mă! Ia-mă cu tine! Haidem să alergăm! Regele m-a dus în cămărele sale. Întru tine tresăltă-vom și veselii vom fi foarte! Iar dezmiordările tale mai mult decît vinul le vom slăvi. Cel ce te iubesc te iubesc cu tot dreptul.

Mireasa

Oacheșă sînt, dar frumoasă, fiice din Ierusalim, precum sînt corturile Chedarului, precum sînt covoarele lui Solomon!

Nu vă uitați la mine ica sînt oacheșă, fiindcă soarele m-a înnegrit. Fiul mamei mele s-au mîniat pe mine și m-au pus să păzesc vîile, dar via mea nu am păzît-o.

Spune tu, cel drag sufletului meu, unde duci oile la păscut, unde le odihnești la miezul zilei, căci de ce să umblu rătăcind pe la turmele tovarășilor tăi?

Corul

Dacă nu știi unde, tu cea mai frumoasă dintre femei, ține-te de urmele oilor și paște iezii tăi, pe lîngă colbele ciobanilor.

Mirele

Imi lte înohipui și te asemăn, draga mea, cu o mînză înhamiată la oarul lui Faraon.

Dragi se văd obrajii tăi, alăburea de cercei, și din stralul de mărgele gîtul tău!

Fămi-vom pentru tine lănțuțele aurite și colane de argint.

Mireasa

Pe cînd regele se ospăta la masă, mireazma mea de nand își răspindea mirosul.

Oa o pungă de smîmă este iubitul meu și care odihnește la mine între sîni. Iubitul meu este ciorchinele cu bun miros de camfor, din podgoriile de la Enghedi.

Mirele

Cît ești de frumoasă, draga mea, cît de frumoasă ești! Porumbițe-s ochii tăi!

Mireasa

Cît de frumos ești tu, o, preaiubitul meu, și cît de dragă! Și cît de proaspătă este coliba noastră de frunzări!

Mirele

Cedrii vii sînt grînzile casei noastre și pereții ei sînt chiparoși.

Mireasa

Sînt narcisul din oîmpie, crinul din vâlcele sînt.

Mirele

Precum este crinul între spini, așa este între fete draga mea.

Mireasa

Precum este mărul între copacii din pădure, așa între cei tineri, este iubitul meu. Și le umbra lui am stat eu mare dor și nodul lui e dulce în cerul gurii mele.

El m-a dus în casa de ospăt și flamura cu care m-a învelit este iubirea.

Dați-mi struguri ca să prînd putere, dați-mi mere ca să mă înviez, căci sînt bolnavă de iubirea lui.

Petrecă-și brațul stîng pe după capul meu și cu cel drept să mă cuprîndă stîns!

Mirele

O, fiice din Ierusalim, junu-vă pe cerboai-cele și pe gazelele oîmpiei, nu treziți, nu scuțați pe draga mea, pînă ce mu-i va fi voia!

Mireasa

Eate glasul celui ce mi-e drag! Iată-l vine, trecînd din munte în munte, sărînd peste coline!

Iubitul meu asemenea este iedului sălbatc, asemenea este pitului de ciută. Iată, că se strecoară pe după zidul nostru, se uită pe fereastră, chibeste iprin zăbrele.

Allesul meu vorbește și zice către mine: „Scoală în sus, iubita mea, scoală în sus, frumoasa mea, și vino după mine!”

Căci, privește, iana a trecut, ploile au conșenit și nu mai sînt.

Florile se arată iar pe plai, vremea tăiatului viei a sosit și glasul ituturiei se aude pe meleaguri!

Mirele

Simochinul odrășlește smochindele-i micșoare și via înflorită mireazma și-o revărsă. Te scoală, draga mea, o, prea frumoasa mea, și vino după mine.

Porumbița mea, cu cuiub în crăpături de stîncă și-n pereți prăpăstioși adăpostită, arată-mi fața ta și glasul tău mă lasă să-l ascult, căci glasul tău e dulce și fața ta frumoasă!

Mireasa

Prindeți-ne vulpile, puți de vulpe care ne strică vîile, atunci cînd vîile noastre sînt în floare!

Al meu este allesul meu și la lui sînt eu și el își paște miei printr-oîni. Pînă a nu se răcori de seară și pînă a nu se întinde umbrele, vino, iubitul meu, vino să lîtînd ica o gazellă, ca un ipui de ciută, peste munții Beterului!

Distribuirea azimei de pesah

Distribuirea azimei, a făinei de azimă, precum și a vinului ritual „Carmel” se face la următoarele centre din București: Sinagoga Malbim, str. Bravilor Nr. 4; Sinagoga Mare, str. Vasile Adamache Nr. 11; Sinagoga Aizic Ilie, str. Vinători Nr. 13; Sinagoga Ajutorul, str. Andrei Birsan Nr. 8; Templul Esua Tova, str. Nikos Beloiannis Nr. 9; Templul Voința, str. Taras Sevenco Nr. 7.

Centrele funcționează după următorul program: joi 1 aprilie: 7—20; vineri 2 aprilie: 7—17; duminică 4 aprilie: 7—20; luni 5 aprilie: 7—20; marți 6 aprilie: 7—20; miercuri 7 aprilie: 7—20; joi 8 aprilie: 7—20; vineri 9 aprilie: 7—15.

Artiști români în Israel

Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra” din București întreprinde în prezent un turneu în Israel cu piesa „Dragă mincinosule...” de Jerome Kilty. În distribuție apar Beate Fredanov, artistă emerită și Fory Ettenle, artist emerit. Regia spectacolului este semnată de Moni Ghelerter, maestru emerit al artei.

Spectacolul a fost primit cu elogii unanime, atît din partea criticii cît și a marelui public.

În sala „Beth Sokolov” din Tel Aviv a fost deschisă expoziția pictoriței Tia Peltz din București. Aceasta este a doua expoziție în Israel a acestei artiste.

Din Hagoda

O întîmplare cu rabi Eliezer, rabi Iehoșua, rabi Elazar ben Azaria, rabi Akiva și rabi Tarfon. Ei ședeau la seculul din Bnei Brak povestind toată noaptea despre exod, pînă au venit discipolii lor și le-au spus: „Meșterilor, a venit vremea rugăciunii de Sema!”

Spuse atunci rabi Elazar ben Azaria: „Iată, sînt un om de 70 de ani și nu m-am învrednicit pînă acum să amințesc de exod și noaptea, pînă cînd Ben Zoma a dedus aceasta din textul Torei. Căci e scris: „Să ții minte ziua exodului toate zilele vieții tale”, ceea ce cuprinde nu numai zilele, ci și nopțile. Iar înțelepții au spus: „Zilele vieții tale” înseamnă numai viața aceasta; pe cînd „toate zilele vieții tale”, cuprinde și epoca lui Mesia.

Citiți în pagina 12-a textul în limba ebraică.

PEREȚ ÎN LIMBA GERMANĂ

În editura „Volk und Welt” din Berlin a apărut un volum de nuvele de I. L. Pereț, unul din clasicii literaturii idiș. În studiul introductiv se spune între altele: „I. L. Pereț a murit în anul 1915. A dispărut atunci nu numai un mare prozator, poet și eseist, ci și un mare umanist și o mare conștiință, care a chemat neobosit poporul la eliberare spirituală și socială”.

Volumul a fost editat în excelente condiții grafice, cu 50 litografii semnate de pictorul Tanhum Kaplan.

CULEGERE DE CÎNTECE IDIȘ

La Moscova a apărut de curând o culegere de cîntece idiș. Volumul a apărut sub îngrijirea compozitorului Dmitri Șostakovič și cuprinde 29 lucrări muzicale.

BORMANN SE AFLĂ ÎN VIAȚĂ?

Potrivit relatărilor ziarului „Jornal da Semana”, Martin Bormann, unul dintre marii criminali de război naștiți, s-ar afla în viață și s-ar ascunde în orașul Porto Alegre din statul Rio Grande do Sul. În ultimele zile ale celui de-al doilea război mondial fostul locuitor al lui Hitler a dispărut din Berlinul încercuit lăsând loc la tot felul de supoziții. Potrivit uneia dintre versiuni, Bormann și-ar fi găsit moartea în timp ce încerca să fugă din oraș. Alte versiuni pretind că tentativa i-a reușit și că a ajuns în America de Sud, unde s-ar afla și azi, cînd are vîrsta de 71 de ani.

VOLUM DE POEZIE

În editura „Ikuf” din Philadelphia a apărut un volum de versuri în limba idiș a poetului Nathan David Corman.

ȘALOM ALEHEM ÎN RUSEȘTE

Scrierile lui Șalom Alechem se bucură de mare popularitate în rândurile cititorilor din Uniunea Sovietică. După date statistice, din anul 1917 operele marelui scriitor au apărut în 50 de ediții, totalizînd peste 7 milioane volume. În prezent se află în curs de tipărire o nouă ediție în 6 volume, într-un tiraj de 250 000 exemplare.

STUDIU ISTORIC

Uniunea foștilor combatanți evrei din mișcarea de rezistență franceză pregătește un studiu despre participarea membrilor ei la lupta împotriva ocupantului nazist, în perioada 1939—1945. Lucrarea va apărea în limbile franceză și idiș.

MONUMENT COMEMORATIV

Cimitirul evreiesc din Berlin, întemeiat în anul 1827, a

fost declarat monument comemorativ de către autoritățile din R.D.G. Aici își dorm somnul de veci o seamă de personalități ale vieții culturale și artistice, printre care compozitorul Giacomo Meyerbeer, pictorul Max Liebermann, scriitorul Simon Veit etc.

CONCERT FESTIV

Pianistul Arthur Rubinstein a împlinit vîrsta de 85 de ani. Cu această ocazie, a dat un concert jubiliar, la care au asistat peste 3 000 persoane.

ANTOLOGIE IUDAICĂ

Sub titlul „L'ame juive” a apărut în editura „Sefer” din Paris o antologie de scrieri iudaice, începînd de la texte din biblie și talmud, trecînd peste literatura rabinică din evul mediu și pînă la exegeza modernă.

Autorul culegerii este Lionel Cohn.

DISC CU MUZICĂ EVREIASCĂ

Casa de discuri „Supraphon” din Praga a editat un disc cu muzică veche evreiască. Aceași casă a imprimat în anii trecuți cîteva discuri cu muzică sinagogală în interpretarea unor cantori renumiți.

PELERINAJ LA THERESIN

Ca în fiecare an, Federația comunităților evreiești din Cehoslovacia a organizat și de data aceasta un pelerinaj la Theresin, unde în timpul ocupației naziste au organizat unul din cele mai mari lagăre de concentrare. Participanții s-au reunit pe malurile râului Egger, unde în noiembrie 1944, din ordinul naziștilor, au fost aruncate în apă 22 000 urne de carton conținînd cenușa deținuților evrei morți și arși în crematoriile din lagăr.

DECES

La Londra a încetat din viață, la 81 de ani, prof. Morris Ginzburg, autor a mai multor lucrări de sociologie iudaică și fost redactor al unei publicații de specialitate în limba idiș.

OPERELE FUNDAMENTALE ALE LITERATURII IDIȘ

Asociația culturală IWO din Buenos Aires a luat acum cîțiva ani inițiativa editării unui ciclu de 100 volume care să cuprindă cele mai reprezentative cărți ale literaturii idiș ce au fost create în decurs de aproape o mie de ani. Această impresiionantă întreprindere culturală se află acum la jumătate cale: în octombrie a.c. urmează să apară cel de-al 50-lea volum din cele o sută programate.

Cărțile apar în ritm de 4 pe an.

DECANUL DE VÎRSTĂ AL RABINILOR DIN FRANȚA

Guvernul francez a atribuit titlul de cavaler al Legiunii de onoare în grad de comandor Eminenței Sale Joseph Cohen, din Bordeaux. La venerabila vîrsta de 92 de ani, d-sa este decanul de vîrsta al rabinilor din Franța. La festivitatea ce s-a desfășurat cu acest prilej a fost scos în evidență curajul de care rabinul Cohen a dat dovadă în perioada ocupației naziste, cînd cu vorba și cu fapta și-a mîngîiat și ajutat coreligionarii.

UN EPISOD TRAGIC

În editura Macmillan din New York a apărut cartea lui Robert Katz, „Sabatul negru” consacrată unui episod tragic din perioada celui de-al doilea război mondial.

La 16 octombrie 1943, într-o sîmbătă, la numai două săptămîni după ocuparea Italiei de către trupele naziste, adjunctul lui Eichmann la Roma începe deportarea evreilor. În această zi 1 259 evrei sînt ridicați de la casele lor sau vînați pe străzile marelui oraș. Două zile mai tîrziu 1 007 dintre ei sînt deportați la Auschwitz. Dintre ei doar 15 au supraviețuit. Din întreaga Italie peste 8 000 evrei au fost deportați la Auschwitz și în alte lagăre naziste. 92 la sută dintre ei și-au pierdut viața.

Cartea lui Robert Katz are un caracter documentar, cuprinzînd cifre, fapte, nume.

MUZEUL EVREIESC DIN PRAGA

Conducerea Muzeului evreiesc din Praga anunță publicarea apropiată a unei monografii cuprinzînd documentele și piesele pe care le posedă. Sectorul de publicații, de pildă, cuprinde tipărituri rare, cea mai veche fiind din anul 1512.

Istoria acestui muzeu este dramatică și semnificativă. În timpul ocupației, naziștii au depozitat la Praga un mare număr de tipărituri, obiecte de cult și de artă, cu inten-

ția de a amenaja un muzeu... după „soluționarea definitivă a problemei evreiești”. Acest material a putut fi salvat la sfîrșitul războiului și a servit ca bază pentru amenajarea unui muzeu evreiesc.

DESCOPERIRE DE BIBLIOTECĂ

Un volum de poezii de Isaak Ibn Esra, care a trăit în secolul al XII-lea, a fost descoperit de către un cercetător al Seminarului teologic din New York. Manuscrisul a fost transcris în anul 1143, în Turcia și pînă de curînd a fost considerat definitiv pierdut.

DISTINCȚIE

Hermann Lewy, redactorul șef al revistei obștei evreiești din orașul Düsseldorf (R.F. a Germaniei), a fost decorat de guvern pentru merite deosebite pe tărîm publicistic și cultural.

EI ÎȘI AMINTESC:

„În anul 1943 am comandat un detașament care a lîchidat un număr de 31 000 de evrei”. Declarația aceasta a făcut-o un fost ofițer SS, Gotthard Schubert (57 de ani), care împreună cu Georg Hoffmann este judecat acum de un tribunal din Wiesga-

den (R. F. a Germaniei). Victimele — a arătat mai departe acuzatul — erau dezbrăcate la piele și mîinate apoi, în acordurile unei muzici răspîndite prin difuzoare, în fața plutoanelor de execuție.

„N-am uitat nici o clipă imaginile atroce ale acestor

teribile acțiuni” a declarat acuzatul, adăugînd că a fost prea laș spre a se împotrivi ordinelor criminale pe care le primise.

O PAGINĂ ÎNSINGERATĂ

„Trenul morții” se intitulă ultimul roman al scriitorului francez Christian Bernadac, în care este reconstituită tragedia deportaților din Franța ocupată de naziști. Spre a-și scrie cartea, autorul a întreprins în prealabil o amplă documentație, notînd mărturiile unui număr de 340 de supraviețuitori, dintre cei peste 20 000 deportați.

PRIMELE TIPĂRITURI ÎN LIMBA EBRAICĂ

Se consideră că începuturile tiparului ebraic au data din anul 1470, în Italia. În realitate, primele cercări în această direcție au fost făcute cu un sfert de secol mai înainte, respectiv prin anii 1444 și 1446 și anume la Avignon, în Franța. Cum am spus, e vorba numai de încercări, neduse pînă la capăt. De aceea nu e greșit a se considera Italia drept leagăn al tiparului ebraic. Istoricii au stabilit că prin anii 1470—1471 au fost imprimate aici cîteva lucrări cu caracter religios fără însă a se putea stabili cu exactitate locul și împrejurările respective.

Prima tipăritură cu dată certă a fost realizată în Reggio de Calabria, în anul 1475. În această perioadă au existat încă alte cîteva tipărișuri pe litere ebraice. De subzescurile lor au ieșit cîteva cărți care, din păcate, nu s-au păstrat pînă în zilele noastre, dar de care a vem cunoștință din unele referințe din lucrări ulterioare.

Cîteva decenii mai tîrziu, prin anul 1486, tiparul ebraic își face apariția în peninsula iberică. Dar numai pentru scurt timp, căci curînd obște din Spania și ulterior și cea din Portugalia va fi lichidată de inchiziție.

227 INCUNABULE EBRAICE

Cărțile tipărite înainte de anul 1500 poartă denumirea incunabule și constituie rarități cu care orice bibliotecă din lume se mîndrește pe drept cuvînt. După părerea unor specialiști, în lume ar exista în clipa de față 227 incunabule ebraice, dintre care 127 în diferitele biblioteci din America.

Rarități bibliografice sînt considerate și tipăriturile realizate între 1500 și 1600, deși aceste cărți nu mai intră în categoria incunabulelor. În acest rîstimp de un secol au apărut aproximativ 4 000 titluri ebraice, în marea lor majoritate cu caracter religios. Astfel, au apărut diferite ediții ale Bibliei, comentarii biblice, tratate talmudice și comentarii, coduri religioase, cărți de rugăciune etc.

Din Italia, tiparul ebraic s-a răspîndit în diferite alte comunități și anume în Portugalia, unde prima carte de acest gen apare în anul 1487, în Turcia (1493), Africa de Nord (1516), Egipt (1557) etc.

Printre primii tipografi evrei se cuvine amintită familia Soncino. Este vorba de o familie originară din Germania care s-a stabilit în orașul italian al cărui nume l-a adoptat. Timp de 80 de ani tipograful Soncino au imprimat numeroase cărți ebraice. Ulterior familia s-a ramificat, unii membri stabilindu-se la Salonic și Constantinopol, unda au înființat de asemenea tipărișe. Cel mai dotat dintre ei a fost Gershon Soncino, care în decurs de jumătate de secol a tipărit un mare număr de cărți în ebraică, latină, greacă și italiană. S-a consolidat caracterul de literă cunoscută pînă azi sub denumirea italiacă.

Una din raritățile tipografice provenite din Italia este o carte a Psalmilor tipărită la Bologna, în anul 1477. Lucrarea cuprinde textul psalmilor însoțit de comentariile scrise de marelui erudit rabi David Kimhe, care a trăit prin secolul al XII-lea.

במקום א פורים - כראָניק

אויפן ערשטן אויגנבליק וואָלט מען געקאָנט זאָגן: וואָס קאָן זײַן מער אנאכראָ נישט ווי אַ כראָניק פון פורים אין אַ צייטונג פאר פסח... אין יידישן פאָלקלאָר איז אפילו פאראן א ווערטל פאר אַזא מיין אנאכראָניזם: „גראַנער נאָך פורים“. אַזוי זאָגט דאָס פאָלק ווען עס וויל כאַראַקטעריזירן אַ פאַר-שפּעטיקע דערשיינונג.

אין ראָר... דאָר האָבן מיר געהאַלטן פאַר גענוצט צו פאַרצײכענען דעם אַהפן ווי אַזוי ס'איז אויך אין דעם יאָר אָפּגעמערקט געוואָרן אַס דער פריילעכער יום-טוב, ווייל דער פאקט ווייזט זיך אונז אַזאָם פריילאָנגיק פאר דער פלעכטיקער פרייהייט און פאַר די ברייטע מעליכקייטן פון וועלכע עס געניסט אונז-דער יידישע קהילה, באַגלייך מיט אַלע אנדערע קליטן פון-נעם לאַנד.

ערב פורים, זײַן אדר אין אָנום, זענען די פרומע יידן געמוסטן אין דער בוקארעש-סער כּאָר-שול דאָזענען אין ערן לעגענען די מנילה. עס האָט געלייגט דער רב הכולל ר. דוד חוהר רון. זײַן לײַע נען די מנילה, אין אַלפן, טראַדיציאָנעלן נוסח, האָט געמאַכט אַ טיפן איינרוק. דאָס טעמפל-כּאָר, דיריגירט פון מיטמער חיים שוואַרץ, האָט געזינגען באַקאַמטע פּו-דיס-לידער אין אָנום.

דעם אַנדערן אָנום איז פאַרגעקומען אין די זאַלן פון כּשרן דעמאָקראַט פון דער פּע-דעראַציע, אַ טראַדיציאָנעלע פורים-פּיערענג. אויף די געסס האָט געמאַכט אַ בא-זונדערן איינרוק די דע-קאַראַציע פון די זאַלן, וואָס האָט בייגעפּראָגן צום שאַפן אַ נוסע שטימונג. דער רב הכולל, ר. דוד חוהר רון,

דאָס לעבן פון דער בערלאַדער קהילה אין די פאַרגאַנגענע יאָרהונדערטער

(הונדזש וון זייט 10)

אזוויי מ'קאָן עסטשטעלן פון אַ דאָקומענט פון יאָר 1815. דער מאַטעריעל פונעם מענטשן די שטאָט אין 1815, אויף אַלע גאַסן און אין דער אַלטער שטאָט, האָבן די יידן געווינט, פאַרהעלטניש-מעסיק, אין צענטער פון דער שטאָט. געפּעניס יידישע הייזער אויף דער „אַלטער גאַס“. די „גרױסע גאַס“ און „די נייע גאַס“ אײַל דער מאַהאָל פון דער אַלטער שטאָט, יידישער פון דער פירטש-לעכער בריק אין געווען די שול וועלכע, (לויט ווי דער אַקאָממענט ווייזט אָן), האָט געדינט אויך אלס חדר. דאָזיגער געווען די פלייש-באַנק. אויך אַז דאָ איז געווען דער רעליגיעזער צענטער פון די בערלאַדער יידן. אין דער געגנט זענען געווען מערער יידישע הייזער און קלייטן, מיט יידישע אינהאַבער אָדער געדונגענע ביי רומענער. ס'ווייזט אויס אַז דאָ איז אויך געווען, די יידישע גאַס (אריזא זשידאָוויץ) וואָס ווערט דערמאָנט אין אַ דאָקומענט פון 16-טן נאָוועמבער 1816.

ס'איז צו באַמערקן אַז פון די 16 גאַסן וואָס דער אויבנדער-מאָנטער מאַטעריעל רעכנט אויס, האָבן יידן געווינט בלויז אין 5, דאָס הייסט אין דער אַלטער געגנט פון דער שטאָט ווי אויך זייער ווייניג לעבן בית-עמין וועלכער האָט זיך געפונען אין נייער פאַרשטאָט.

אין דעם יידישן קוואַרטאַל, האָבן די יידן געפירט אַ יידיש טראַדיציאָנעלע לעבן ווי אין אַלע יידישע שטעטלעך פון דער מאל-דעוואַנאָבאָל פון מזרח אַיראָפּע. זיי זענען געווען ס'רוב אַרעמט מענטשן, און געלעבט פון היינט אויף מאָרגן. פון דעם אויבנדער-מאָנט מאַטעריעל פון 1815 איז צו

זעצער פאר יידיש און ספרות משה בערעקאוויטש

יעקב גראַפער

שולמית

זע שולמית

פון די בעזענדיג הייבט דער פּרילינג אַ צו קוועטן: ס'האָט אַ הויך אַרומגענומען פריי און צעוועלטען מיין געוויס. ווינט און רעגן איז פאַרפּלאָסן, ווי אין כוואַליעס האָט צעגאַסן זיך אויף וואַלד און פעלד — אַ ליד.

וואַלד און גרינע פעלדער בליען הימליש צאָרעס מעלדאָרען האָבן גאָר זיך וועלט פאַרפּלאָסן, און דער אָנונס-ווינט דער שילער, און דער קוואַל, דער מורמעלע-שטילער, רופן אונדז צום לעבן נילד.

קום געליכטע

איבער פעלדער האָבן שאַסנס זיך געבויגן וואָס דעם אָנונסט מונקלען אויבן האָבן זיי פאַר אונדז געשפּרייט; און עס ברענגט דעם ווינטלס בלאָז זיסע ריחות אונדז פון גראָז. זיי פאַרשכורן אונדז מיט פרייד.

אין די רערפער

צווישן גערטנער, וועט פאַר אונדז די נאכט פאַרשלינגען; און פול ציגער וועטס זינגען מיט דעוואַנאכטיגאל אַ ליד; ביי, געלייט, די ווייסע צוויטן וועלן דופטן אונדז באַשיטן וויט אַ לייכטן שפּריי פון פרייד.

קום מיין פריינדיגן

אויף די בערגער האָט אַ באַזאָס זיך צעגאַסן האָט אין ליבע איינגעשלאָסן וואַלד און קוואַל, ער און הימל; צווישן בערג און רויזנהעקן וועלן זיך אַ סוד אַנספּלעקן זאָנפס און גרינער ווי אַ דרוקל.

צווישן פאלמען

און מאַראַנאָ וועטס מיר דיין ליבע שענקטן. דעו אַ סיף געפיל פון בענקען ציט אַין סאָלן מיר, אין בערג... אונדז וועט אונדז דער יידיש ווישן דאָ דער זעפיר אונדז באַלויבן... קום שולמית אין די סאָלן, קום שולמית אויף די בערג.

מודעות

אין כשר'ן רעסעפּאָראַן פון דער בוקאַרעשטער יידישער קהילה, פּאַפּא-סאַרע-נאָם גר. 18, וועלן אויך אין דעם יאָר-קאַנען עסן כשרה פסחדיקע מאַכלים, אַלע אכט מעג פסח, פון דעם 9-טן אפריל — ערב פסח — ביז דעם 18-טן אפריל, פאַר נעלם, אָדער אומיוסט, אַלע יידן וואָס וועלן זיך באַ-צייטנס פאַרשרייבן וועגן דעם אין דער בוקאַרעשטער קהילה.

אין ביידע סדר-געבט, דעם 9-טן און 10-טן אפריל וועלן אָרגאַניזירט ווערן סדרים בעיקור מיט דער אָנוועזנהייט פון דער אָנפירונג פון דער פּעדעראַציע פון די יידישע קהילות אין פון דער בוקאַרעשטער קהילה, בראש מיטן רב הכולל דר. דוד משה רון.

די קאָמיסיע וואָס פאַרמיטלט כשרה שפייז אויף פסח פונגעצאָלירט אין דער גרויסער שול, אַדאַמאַקע-נאָם גר. 11, דעם 5-טן, 6-טן און 7-טן אפריל 1971.

דער בוקאַרעשטער צענטער ווו מען פאַרקויפט כשר רינג-פלייש וועט פונקציאָנירן רעגלעסטיק, אין ספיקאַלאַר-נאָם, כרי-די בעלי-בתים זאָלן זיך קאַנען באַזאָרגן כשר פלייש אַז פסח

יידישע צייטונגען דערשיינען היינט אין 50 לענדער

אין לאַנדאָן איז דער-שינע אַ "ביבליאָגראַפיע פון דער יידישער פרעסע אויף דער וועלט" פונעם באַווסטן שרייבער יוסף פּוועקער. מיר ברענגען אייניקע אויסצוגן פון דעם דאָזיקן אינסערעסאַנטן בוך:

די געשיכטע פון דער יידישער וועלט - פרעסע האָט זיך אָנגעהויבן אין אמסטערדאַם, אַללאַנד, אין יאָר 1675. אמסטערדאַם איז דאָן געווען אַ הויכ-פּער יידישער צענטער.

די ערשטע אויסגאַבע איז געווען אויף לאַדינג-דאָס יידישע לשון פון די ספרדים און האָט געהייסן „נאָמעא דע אמסטער-דאָס“, (די אמסטערדאַמער צייטונג), מורגן גאָר דעם אַזא אַרויס די ערשטע צייטונג אויף יידיש, אויך אין אמסטערדאַם, אונטערן נאָמען „דינשטאַנדיש“ און „פרייטאָגיש קוראַנט“, דאָס הייסט: דינסטיקדיקע קען און פרייטיקדיקע נייטס.

אין דרום; אומסטראַליע און דרום-אַפריקע. זייער צאָל איז 130, צווישן וועלכע 7 זענען בלויז מיטוואָך און יידיש. אין זיי איז יידיש געמישט מיט אַנדער לשון און אפילו מיט מער ווי איין אַנדער לשון. אין פיר צייטונגען איז יידיש געפאַרמט בלויז מיט איינער פון די ווי-סערדיקע שפראכן: הע-ברעאיש, ענגליש, פאָרמו-געזיש (אין בראַזיל) און פלעמיש (אין בעלגיע). אין די אַנדערע דריי ווערט יידיש באַגלייט פון מער ווי איין שפראך. די קאָ-בינאַציעס זענען: 1) יידיש-ענגליש-העברע-איש, 2) יידיש-העברע-איש-רומעניש (אין כו-קאַרעשט) און 3) יידיש-ענגליש-פראַנצויזיש-דייטש-שפּאַניע (אישראל) די צאָל יידישע צייטונגען וואָס זענען פיל-שפראַכיק איז צוואַנציג.

פאָג - צייטונגען אויף יידיש זענען איצט פאַראַן ערשט פאַריז און ניו-יאָרק

היינט צו טאָג זענען פאַראַן בלויז דריי לאַדינג-צייטונגען אויף דער וועלט: איינע אין סאַמבאָל, סער-קיי, און צוויי אין תל-אביב. אַלע דריי זענען וועכנטלעכע און אַלע דריי ווערן געדרוקט מיט לא-טיינישע שריפט, אזוי ווי די סאַמע ערשטע „נאָמע-טא דע אמסטערדאַם“, כאָטש שפּעטער, און כּמער פון דער נאַצער צייט פלעגט די ספּרדישע פּע-סע זיך דרוקן אין רש"י כתב. די צייטונג אין סער-קיי איז האַלב אויף לא-דינג און האַלב אין סער-קיש.

די יידישע פרעסע האָט דורכגעמאַכט אַ סך ענדע-רונגען און אַנטוויקלונגען, געהאַט אירע אירופּן און אַראַפּן אין אונדזער-איי-גענער צייט האָט זי דורכ-געמאַכט דעם נאַצי-הורבן. אָבער דאָר נייען אַרויס אויף יידיש צייטונגען און ישראָל אין 14 לענדער: ישראל, אַיראַפּע, אין ביידע אמעריקעס (צפון

קדיה מלודובסקי

אצל שלמה המלך

מאידית : מרדכי ספר

היות בערלאד איז אן געווען
א שיינווע פארן איין דער שטאט
א חתיד זיין אונז פיל יידישע
סוחרים וואס פלעגן דורכפארן.
אין יאר 1815 געפינט זיך
אין מיטן דער שטאט בערלאד א
(אמאנטי) סטעלע פאר אריינצוגיין
סוחרים און וואס איז געווען דאס
אייגנעם פארשפרייטן און
אין יענע צייט איז זי אכטונג
געווען גענוג ברייט. זי האט געהאט
פיר הייזער און האט אריינגענומען
דא גרויסע צאל מענטשן.

אנדערע בערלאדער דאָקוּ-
מענטן דערמאָנען ב פ ר ס די
פון דנר ערשטער העלפט פון
19-טן יאָרהונדערט, וועגן פיל
י י ד י ש ע בעל-מלאכות. זיי
האַבן גונהאט פארשידענע מלא-
כות, אין שייכות מיט די הויז-
באדערפערנישן, ווי אויף מיט די
אורבאניסטישע נויטן פון יענער

אָס די יידן האָבן שפּעטער גענאָמ-
ען עקער פון דער בערלאַנדער
ייִדישער קהילה, און פּריוואַטלעכער
כריסטאָו וואָס איז אַרויסגעגעבן
מונאָלין (1694) פון דעם פּרעס-
7203 דוקא, מיטן צוועק צו דערלעבן
א סכסוך צווישן צווייאַהונדער
פון בערלאַנד, סאַרציינסק צווישן
אדערטע הצעות וואָס דער חפּש
האָט גרעס געווען אויך 3 יאָר
ציינן פאַר געלט וואָס מאַדעראַ-
טן האָט גענומען ביי א יידן מיט
קעפּטפּונג סכומות, ס'איז מעג-
לעך אז דאָס ווינאָס פון דעם
יידן זאָל האָבן געווען בערלאַנד.
ייִדישער געלט דער דאָקומענט
מער נישט פון דער צאל פון דער
אינטערנאַציאָנאַלער קאָנטראָל-
געלט-
הוואָס איז געמאַכט געוואָרן אין
בערלאַנד. היינט עס איז אין
יאר 1694, האָט אין דער שטאָט
געקומען א ייִדישער וווקערניק,
חשומא און מיטגלידער פון גרעסע-

די עלטעסטע דאקומענט וואס
דערמאנט פון דער סאטם
ברודא, דאסיר פונעם אנהייב
15טן יארהונדערט, די נעגא-
ציע פאר אפציע פון דער סאטם
וואס סייס איפן איינצונעם
די הויפט שטח'ס וועגן וואס
האבן פארבונדן מאלדעווע סיס
צו שטיינעם נעביס, חסיד-
צוגע-
בליג א סך פרומע זאך וועגט
16טן יארהונדערט. שטויס זע-
נען וואס די שטח'ס וואס האבן
דעמאלסט ארומגערייזט אין די
שטח'ס נעווען אויך יידן. א

אין די קהילות פון יאס, דערזאוו, באבשאן, נאליץ,
קלווש, קארעדא, אראד, באיא-מארע און מימישקארע, וועלן
האטירט פונקציאנירן כשרה רעספארענע אין די קריסטע
קהילות וו די רעליגיעזע יידן וועלן קאנען עסן אלע אכס
מעג פסח.

אויף אַ מאַל האָב
דערפילט ווי סע
וועט אױף אַ רגע
לױט, מיט שטיל, אַ
דערקוקט אױף מיר...
דױף מיר, וואָס קלאַפּ
פאַר אַראַטראַכט אױבױ
יבער די גרענעץ
אָמאָע מיט, לעיני
האַטשעלע...
אױז בױו דױס גע-
טראָ, פאַרשעמט פאַר
אַײַניקן.
ס׳איז געווען מײן
פאַררעגן די קשױט.
ווי טעדרע, פאַרשע-
לעכע אױסגעטלע-
כערהױטס פּאַסע-
טל, שױו געוואַרט
זיך זאָל גע׳הױבן דעם
נעשױנען.

אויף פסח

ונדן ארצנווארפן א
אָר שטערן, און פון
אין נעפאלענע שטערן
אָלן מיר דערהערן דעם
יאסן פון אינזערע
און ארויסגעזאָגטע
מערסער...

וסף לייב ברוקשטיין

ביי מייזן זיידן אויף פסח

די דא- וואס האבן געטרעטן
אויף זייערע פרימער
און דעם חרות פון נע-
דעם וואס פאר-
לויטנעם קוקוואס האט
געבראנדזשעט א
זייערע פארלאזעט היי-
מט.
אלץ איז דא געווארן
פריילעך און לעבעדיק.
אלע אויגן האבן א-
נעמליך ליכטן מיט
הויפט, פונקט ווי די
ליכט אין לויזיכערע
געשניצטע לייכטער.
און דאס וועט עסט
אייניקל - ער גלייך
דאס יינגסטע בימל
פונעם גארטן זאל א-
היינט רויסן מיט זיינע
גרינע באשטלעך -
וואס האט זיך קום

[illegible][illegible]

פארווארטן
אין יענע פסח-טעג
איז דאס גאנצע
הויז געווען קינד-ווינדער
אויסגעפליגן.
נאכעם טעג האט מען
ברוכענעט אונזעם, געקוקט
עפעס, געשמועסט און
געשטראמט, זיי גע-
וויינט און איבערגע-
לעבט, זיך בארעדט
ווען בארימט. פארבעטן
געווען פון זייערע
ווינדערס אדער פאר
זייערע, האט יעדער
געברענגט אויף די
זאגן פון זיין מעשה
די גאנצע פרייד און
יעס מויער, די פרי-
ווינג און די הארב-
טע פון זיין שטעטל.
בעדעק זענען גע-

החוקרים הראשונים
תקדים אומנם לא יצאו דיווח
על פסח המצוי

פסח

שחזרנו את אורן וכן אצל
החוקרים של סוסה על
שם פסח המצוי

מקיסל: ארויסגעזען ביים מיט, נור האנט האט אנגעהויבן צו דוק- ין באַטע מירן דעם סדר מיט זיין זין קוויטשענדיק קולטעל: דו, מיי- יעד אין — קדש... מע פילס יוף די 18 דעם כוס און מע רעיאָרן. מאַכט קידוש! ... מע האנט — וואָס זיין די הענט געווען

זיין גלאנצן
 ביז זיין לינג
 איז נעמטן
 און נאך א
 מעכטער, שט
 דעסן, אייניק
 דער ריי,
 שטע פון זיין
 ביז זיין רעכט
 וויסער זענט
 זיין גלאנצן

ון מוטעטל
 י-וועט, א
 און נאך
 לעבן צו-
 ערוועלט,
 ניסנביימער
 עכער שות
 צו פאר-
 שיינקט
 פון די
 און וואס
 זאל

אָרן אין מויל פון
טעריטאריען די פאר-
אנגעטע דעשיס אין
זיינערליכטיקטאן
דויקייט פון א גאנץ
אין אינצוזווייל... האָבן
די געזאמט די נאָל-
טענט אכעך און טע
האָבן זיך געבאָדן
העטוויסען מעכטן
און די פריי

מעסאזש
לכבוד פסח תשל"א

1971, אויפגעד 5,30 נאכמי-
רויסער שול פון קאפעשמ-
געזעלשאפט פון די תלמוד-
ידישער קהילה.
ענטפער פון דער פערזענלעכער
משה ריון, וועט האלטן די
ענטפער פון דער
וועט די רעזולטאט א. שווארץ.

כרתב-ענת

של היהדות הדתית הרומנית

ב"ה בוקרשט
מספר 250
ר"ניסן תשל"א

מנשר

של רב הכולל ליהודי רומניה דר. רוד משה רוזן, לכבוד חג הפסח תשל"א

הלילה הזה, ליל התקדש חג פסח, יגיש מעידכם בשירה וזמרה; בלילה הזה תתנו את קולכם בשיירוסנגניות עתיקות בוקעות מכ. יכם ישיאלים אומרים: חג, כסוכים אל שול-נותיכם שנהפכו למזבח, מסעמקי נפשי-תובם הפלאות אל נדוניהן וישפכו את ישיבתם בתהילות ותשכחות למי ישעיה לנו בלילה הזה את הראשון ישכנסים. ספסוקיה המרשימים של ההגדה העתיקה תעלה על זכרונכם סמנה הכללית הודאי שבו איים עלינו הקרמין יעבאויבנו ונסהעלה שבה המוריה.

כי, כמאמר ההגדה, בלילה הזה, הוציאנו מעבודת לחירות, סיגנו לישעיה, מאכל ליום טוב ומאכל ללילה; ואיר לא נאמר שינה זו יחד עם סמנה הקרמין של ההגדה ונאמר לפני שירה הרשי, הללית? איר אפטר שלא נאמר יחד עם חשית, ונודהלו אשר הרש על: נאלתי, שיר זה שהולך וזמר הרש מעידו בעדנים ומדורי הורות?

הן אסת שגיםי ה, הלל? ישלנו אינו רק מרגינה, הן גם מהולית ברשעית ונאב. כי הונם אני את החג, על שום שפסח הקב"ה על בתי בני ישראל ואת בתינו הציל, אבל איאפטר לא לזכור את מילוני, בתי בני ישראל, ישמי אז. מוספרעה ישכחתי ועד ימינו אנו, לא נפסח עליהם ולא נשאר מהם כי אם המישינים המהירים שבסופי הדר נה: הם ואיש והמדות עליו.

זר גריא. סיפורנו על גדי נראה לנו, לכאורה, נחמד ומשעשע, אולם מה גדולה הזמירות שנגדלו בעד שישע: בדרכו בזאבים ללא-ספסר, ושהתפשט אדם בצורות מעורות שונות והצר השוה שבהם ישכילם ישאפו למרש! אפלאות היו ליון ספסר, הסאפו שהאשימו אותם בים היו סן האב-סורדים ביותר, בסתירה לכל הניון אלמנפרי וכניגוד נמור לישל הישר; בספרם היתה, אלוכר דאמט, לכסות על, מפשעו האמיתי והמחרי: זה שגדו הפסח מעיו להחטיים וזה כל אלה... יש מקום לשירה בלילה הזה, כי נסדהעלה דורש שירה, כמאמר ולישפר נאה לזמר" שאמרים בלילה הזה: זה סביון שאחרי שהורם של זרם הכוחות האלמנטריים הקיימים בעולם ישאלים את זכות היום מהגרי, ויאו הין המבוקש מא: ואז הקדוש ברוך הוא וישחלמלאר השות.

לפיכך, אחים ואחיות אהובים, אנחנו חיי-בים לשיר בלילה הזה שיר החירות והשלום ולהורות לאי-למרוסים והנסיםעל הנפלאות ולבקש רחמים על העתיד. זה האביב הזה, חג התחיה, יוסף כחלע כוחכם למען שתוכלו להמשיך עבודתכם ומאמכם בשרות המולדת החדשה הגנה על האשכול.

בברכה המסורתית ש: חג כשר ושמח

ד"ר רוד משה רוזן

חבר הכולל ונשיא איגוד הקהילות היהודיות ברומניה

מעשה ברבי אליעזר

מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר ברעננה ורבי עקיבא ורבי מרשון שהיו מסבין בבגדי גרם, והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה, עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם: רבותינו! הגיע זמן קריאת שמע של שחרית.

אמר רבי אלעזר בן עזריה, הרי אני כגון שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדשה בךזמא, שנאמר: למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך, ימי חייך הימים, כל ימי חייך הלילות, ותחכים אומרים, ימי חייך העולם הזה, כל ימי חייך להביא לימות המשיח.

— סו ההגדה החרגום הרומני בעמ' 4 —

מ. צינוביץ

דרשת שבת הגדול במסורת הדורות

המין ומצה, שנקבעו מהם להוכיח בקרב המוני בני ישראל בקהילות יטבהנמוניה האשכנזית שהחלו להתבסס דרך לילות אסר-טריה, ביהם, מורביה ועד פולין, ליטה, רייסן וזאמס.

חילוקים ופולפולים — למען תלמידי חכמים שבקהילה

עם התפשטות לימוד התלמוד ומפרשיו בארצות אלו ויריעת לימודי נפ' היתה לנחלת רבים, נשתרש הנהוג בין הרבנים לשלב בדרשותיהם בשבת הגדול חילוקים ופולפולים בהלכות הפסח ובסוגיות המתאמות, לקורת רוחם של המדרנים ובני הישיבה המרובים שבהקהילה. במשך הזמן נקבעה דרישת שבת הגדול (כדרישת שבת שובה) לחובה על הרבנים בתוקף תפקידיהם הרוחניים ובמסגרת פעולתם הדתית. כך, למשל, רואים אנו שבכתב הרבנות מקהילת ברלין (שנת תצ"א) להרב יעקב יהושע פאלק (בעל „פני יהושע") כתוב בין השאר: „גם ישמיר מלוננו ורבנו יחיו בשבות בשנה, ישת שובה ושבת הגדול למשך צדק בקהל רב לדרוש הלכות חג כהן כנהוג בכל תפוצות ישראל". בכתב הרבנות של קהילת פראג הותיקה להרב יהוקאל לנדא (בעל „גידע כהונה") מישנת תקכ"ו, מרגישים פרנסי העיר ופוביה שעל הרב לדרוש פעמיים בשבת, „בישת הגדול ובשבת שובה".

כל דרוש — לפי כוון

הדרשה המסורתית של שבת הגדול היתה מיוחדת בבחי הקהילה. נושא הדרשה היה בדרך כלל אחיד במסגרתו הכללית לכל רב ורב, אולם תכנו הפנימי היה בתכונת הרב-הדורש; נושאו ויכולתו — לפי השתנו. כאן ניתן היה להביר את הרב הדורש שפל הבטה עד היכן כוון גדול בתורה, בלחב ובאגדה. אהר העצין יותר בהלל הפלפול בסוגיות הש"ס כידו הסוכה עליו והיה לניכור היום בחוגי המדרנים. אחר היה מצליח יותר בתלל האגדה בתוכו או בצורה, לפי ישיבה כוח-ביסוי וניסיה מישלו והיה מלהיב ביותר את קהל הישומעים בהמין הרחב. והיו בם מפורסמים שהצליחו כזה וזהו ולדרשותיהם יצאו מוניסין בכל חוגי הקהילה על כל שבכו-תיה. ביניהם יש לצין את הרבנים הידועים לתהילה ר' יהונתן אייכשין ור' יהוקאל לנדא שדרשותיהם המובאות בספריהם הן דוגמה מעולה לצביון הדרשה לשבת הגדול (וחנים אחרים) שבתקופת פעולתם.

יהודה רצהבי

פיוע לאלעזר

דע איתני ועליו לפני ואמרו: פסח הוא לה'

אלהים עשה כהיום לינים והוציא עמו מחורף ונס וסי' כגד לפני כנס והצניני ועשה לי' נס ואיקה לא אשקמ כחי

לפני פסח פתרוס נקבע ימי קל לכות חנך חנך נקבע נקבע פריעה וצריי פקע ולבית יעקב ים סוף קרע כי הם ירע ברך ה'

עשה כפרעה ועמו נקמה וסם קם לקבו בים קרע והסיל על כל דורפי אקמה מה עליו ממשק ה'

ודם לדרוש עם אל יקא וזכראת איתם ונעזרדא וקבל אל אל יליהם קראת ונקרה בקרית אוהו קצאא קמה רוא ממשק ה'

דע וצחילו בסוף וזכראש וקשו בשכחה יין וזכראש וקשו לב פני אל לדרוש בליל ואמרו קדמים קדשו קדשו קדשו קדשו ה'

הפנה: הרווח בתפוצות ישראל שרכנו הקהילות דורשים בשבת הגדול מנהג עתיק הוא. אסמכתא למנהג זה — דברי הברייתא הדרושה: 'שואלין ודורשין שלשים יום קודם הפסח, תכליתו של מנהג זה — שיחיו בני ישראל בקיאים בכל דקדוקי הלכות הפסח ובכל הוכחותיהן, ודרשת המנהג הרוחני במקהילתו שישבת זו היא מעין סיכום לכל פרישת פסחא בדיני חמין ומצה בימים אלה.

בימי האמוראים

בימי התלמוד, שבת זו, שהיא הישבת האחרונה לפני פרום חג הפסח, היתה נקראת בכלל הדרשה המסורתית, ביטם 'שבת א ריגלא' כדוגמת שתי השבתות שלפני חג הערעה (יטבעות) וזאת הסוכות, ודורשי הדרשות בשבת זו היו האסוראים עצמם (ראה על כך דברי רש"י בברכות ל). אולם במשך הזמן התחילו לקרוא שבת זו בשם 'שבת הגדול' ושם זה נשתרש כפי כל בקהילות ישראל ואף במסגרות הרבניות.

שבת הגדול — על שם הדרשו

לרגל דרישת הרבנים בשבת אחרונה זו שלפני חג הפסח ניתוספו לנו עוד מעמים לענין קריאת שבת זו ביטם 'שבת הגדול': א. יש לדרשה מיוחדת זו מצביון של יום לימוד כללי לבני הקהילות בעניני חג שופטים, שכל אחד משראס צריך לדעתם. ולפי דברי הרב הדרשן הידוע, רבי עזריה די פוגו, בספרו הידוע „בינה לעת ים", ימים שבהם לומדים תורה (כמובן קיבוצי כללי) נקראים 'ימים גדולים'.

ב. המלה „גדול" מכונה ומשתמעת כאן לרגל שבהקהילה, שבתוקף תפקידו בשבת פעולתו בהרכבה רוחנית, מוסלת עליו השמעת דרשה זו, ומתם „הגדול" שבהקהילה — הרי הוא מרא דאתרא הרשמי שבמקום. לפי זה, המלה „שבת" נסמכת למלה „הגדול" שלאחריה.

מצוה לחזור על דברים ידועים

דרשות רבני הקהילות בשבת הגדול בתקופת הקדמונים היו ללא פלפולים וחידישו תורה אלא התרכזו בעיקר בהוראות מפורטות בענייני חג הפסח. לפי דברי בעל „שיבולי ל קט" פרטי דרשות אלו היו מוקדשים להלכות ביעור חמץ, שמירת המצות, מלאכת יום-טוב, חולו של מועד, עשיית סדר ליל ערב פסח ודברי שבה על הניסים שאירעו במצרים ועל חים. ואם כי הרב-הדורש היה חוזר על עיקרי דבריהם אלא כמעט מדי שנה בשנה, אף על פי כן אומר לנו המהר"ל: „מושל על הציבור לשמוע את הדרשה הזאת שמתוך כך ישם אל ליבו בשעת מעשה. ואף הרב-הדורש אינו צריך להסתמך על כך שזאוס יורעים הככות המועד מקטנם ועד גדולם". אלא הוא צריך להעביר על מידותיו ולדרוש כל שנה ושנה מחדש על אותם הדברים הידועים לכלים, אם כי כבר חזר עליהם בשנים שעברו.

בחורף הדרשה נתפשטו מנהגי חכמי אשכנז ברבים

אנו, יש לצין כי דרשות אלו של חכמי אשכנז הראשונים הועילו בהרבה להשוש את מנהגי גדולו אשכנז הוחזקים בעניני